

Separatum

**ACTA
ACADEMIAE PAEDAGOGICAE AGRIENSIS
NOVA SERIES TOM. XXII.**

SECTIO MATEMATICAE

TÓMÁCS TIBOR

Egy rekurzív sorozat tagjainak átlagáról

EGER, 1994

Egy rekurzív sorozat tagjainak átlagáról

TÓMÁCS TIBOR

Abstract. (Average order of the terms of a recursive sequence) For a fixed positive integer $k \geq 2$ let the sequence $G_k(n)$ of natural numbers be defined by $G_k(0) = 0$ and $G_k(n) = n - G_k(G_k(\dots(G_k(n-1))\dots))$, ($n \geq 1$) with k iterations of G_k on the right-hand side. Denote by $\alpha_1 = \alpha, \alpha_2, \alpha_3, \dots, \alpha_k$ the roots of the characteristic polynomial $f(x) = x^k - x^{k-1} - 1$ of the generalized Fibonacci sequence b_n . It is known that these roots are distinct and that there is a positive root among them with the greatest modulus, thus we can suppose that $\alpha > |\alpha_2| \geq |\alpha_3| \geq \dots \geq |\alpha_k| > 0$ (see e. g. [1]). In [2] P. Kiss proved that for any positive integer n , large enough, and $k \geq 2$ we have $\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N G_k(i) = v_1 N + v_2 \alpha_2^n + v_3 \alpha_3^n + o(\alpha_2^n) + O(1)$, where $N = b_{n+1}$ and v_1, v_2, v_3 are constants depending only on k . In this paper we generalize this result.

Legyen $k \geq 2$ rögzített egész szám. Definiáljuk a természetes számok egy $G_k(n)$, $n = 0, 1, 2, \dots$ sorozatát a $G_k(0) = 0$ kezdő elemmel és a

$$G_k(n) = n - G_k(G_k(\dots(G_k(n-1))\dots))$$

rekurzív formulával $n > 0$ esetre, ahol a jobb oldalon G_k -nak k -szoros iterációja van. Belátható, hogy a sorozat minden tagja jól definiált természetes szám (lásd Zay B. [4]).

Legyen

$$b_n = \begin{cases} n, & \text{ha } n = 1, 2, \dots, k, \\ b_{n-1} + b_{n-k}, & \text{ha } n > k \end{cases}$$

a Fibonacci sorozat k -adrendű általánosított sorozata. Egy m pozitív egész esetén tekintsük azt a legnagyobb i_1 egész számot, melyre $b_{i_1} \leq m$ teljesül. Legyen $m_1 = m - b_{i_1}$. Ha $m_1 \neq 0$, válasszuk a legnagyobb i_2 egész számot, melyre $b_{i_2} \leq m_1$. Legyen $m_2 = m_1 - b_{i_2}$. Ha $m_2 \neq 0$, folytassuk az eljárást. Ez az algoritmus véges sok lépésben befejeződik. Így minden pozitív egész szám egyértelműen felírható b_n sorozatbeli elemek összegéként

$$(1) \quad m = \sum_{i=1}^j a_i b_i$$

alakban, ahol $a_i = 1$ vagy 0 . Jelöljük ezt röviden

$$m = a_j a_{j-1} \dots a_1$$

módon. Definiáljuk a $T_k(m)$ sorozatot $T_k(0) = T_k(1) = 0$ kezdő értékkel és a

$$(2) \quad T_k(m) = a_j a_{j-1} \dots a_2 = \sum_{i=2}^j a_i b_{i-1} \quad (m > 1)$$

formulával, ahol az a_i számok m -nek (1)-ben definiált előállításában szereplő együtthatói.

A $G_k(n)$ és $T_k(n)$ sorozatok szoros kapcsolatban vannak egymással, D. S. Meek és G. H. J. Van Rees [3]-ban bizonyították, hogy

$$(3) \quad G_k(n) = T_k(n-1) + 1 \quad (n \geq 1).$$

Jelöljük $\alpha_1 = \alpha, \alpha_2, \alpha_3, \dots, \alpha_k$ -val a b_n sorozat karakterisztikus polinomjának — az $x^k - x^{k-1} - 1$ polinomnak — a gyökeit. Ismert, hogy van a gyökök között egy legnagyobb abszolút értékű pozitív valós gyök, ezért feltehetjük, hogy

$$(4) \quad \alpha > |\alpha_2| \geq |\alpha_3| \geq \dots \geq |\alpha_k| > 0,$$

ahol $\alpha > 1$ valós szám (lásd K. Dilcher [1]).

Kiss Péter [2]-ben a $G_k(n)$ sorozat tagjainak átlagát vizsgálta, és bizonyította, hogy elég nagy n egészek esetén

$$(5) \quad \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N G_k(i) = v_1 N + v_2 \alpha_2^n + v_3 \alpha_3^n + o(\alpha_2^n) + O(1),$$

ahol $N = b_{n+1}$ és a v_1, v_2, v_3 csak k -tól függő valós konstansok.

Ezen dolgozat célja megmutatni, hogy nemcsak $N = b_{n+1}$ alakú egészek esetén igaz az (5) formula.

A következő tételeket bizonyítjuk:

1. Tétel. Legyenek $k \geq 2$ és t rögzített pozitív egészek. Ekkor elég nagy pozitív n egészek esetén

$$\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N G_k(i) = \left(v_1 N + v_2 \alpha_2^n + v_3 \alpha_3^n + O(1) + o(\alpha_2^n) \right) \frac{1}{1 + o(1)},$$

ahol $N = b_{n+1} + t$ és a v_1, v_2, v_3 csak k -től függő konstansok.

2. Tétel. Legyenek $k \geq 2$ és $t \geq k$ rögzített egészek. Ekkor elég nagy pozitív n egészek esetén

$$\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N G_k(i) = \left(v'_1 N + v'_2 \alpha_2^n + v'_3 \alpha_3^n + O(1) + o(\alpha_2^n) \right) \frac{1}{1 + o(1)},$$

ahol $N = b_{n+1} + b_{n-t+1}$, és a v'_1, v'_2, v'_3 csak k -től és t -től függő konstansok.

Megjegyzés. Az 1. tételben a v_1, v_2, v_3 konstansok megegyeznek az (5)-ben található konstansokkal.

1. TÉTEL BIZONYÍTÁSA. Vizsgáljuk a $\sum_{i=1}^N G_k(i)$ összeget. Bontsuk fel két tagra az alábbi módon.

$$(6) \quad \sum_{i=1}^N G_k(i) = \sum_{i=1}^{b_{n+1}} G_k(i) + \sum_{i=b_{n+1}+1}^N G_k(i)$$

Az első összeg [2] szerint

$$(7) \quad \sum_{i=1}^{b_{n+1}} G_k(i) = r_1 \alpha^{2n} + r_2 \alpha^n \alpha_3^n + r_3 \alpha^n \alpha_3^n + r_4 \alpha_2^{2n} + \\ + r_5 \alpha_3^{2n} + r_6 \alpha_2^n \alpha_3^n + O(\alpha^n) + O(\alpha^n \alpha_4^n)$$

alakban írható fel, ahol r_i ($i = 1, 2, 3, 4, 5, 6$) k -től függő konstansok. (3)-ból

$$\sum_{i=b_{n+1}+1}^N G_k(i) = T_k(b_{n+1}) + 1 + T_k(b_{n+1} + 1) + 1 + \cdots + T_k(N - 1) + 1 = \\ = N - b_{n+1} + \sum_{i=b_{n+1}}^{N-1} T_k(i) = t + \sum_{i=b_{n+1}}^{b_{n+1}+t-1} T_k(i)$$

következik. Elég nagy n esetén teljesül, hogy $t < b_{n-k+2}$, ezért $N < b_{n+2}$. Így $T_k(i)$ definíciója miatt minden $b_{n+1} \leq i \leq b_{n+1} + t - 1$ egész esetén $T_k(i) = b_n + T_k(i - b_{n+1})$. Ebből következik, hogy

$$\sum_{i=b_{n+1}+1}^N G_k(i) = t + t b_n + \sum_{i=0}^{t-1} T_k(i).$$

Ebben az összegben az n -től független tagok összegét jelöljük $f_{k,t}$ -vel. Tehát

$$f_{k,t} := t + \sum_{i=0}^{t-1} T_k(i).$$

Ismert, hogy a b_n sorozat tagjai felírhatók

$$(8) \quad b_n = c_1 \alpha^n + c_2 \alpha_2^n + \cdots + c_k \alpha_k^n$$

alakban, ahol c_i ($i = 1, 2, \dots, k$) csak k -től függő komplex konstansok (K. Dilcher [1]).

Ezért

$$\sum_{i=b_{n+1}+1}^N G_k(i) = f_{k,t} + t(c_1 \alpha^n + c_2 \alpha_2^n + \cdots + c_k \alpha_k^n).$$

Az $\alpha > 1$ valós szám, másrészt (4) miatt

$$f_{k,t} + t(c_1 \alpha^n + c_2 \alpha_2^n + \cdots + c_k \alpha_k^n) \leq f_{k,t} \alpha^n + t c_1 \alpha^n + t c_2 \alpha_2^n + \cdots + t c_k \alpha_k^n \leq (f_{k,t} + t c_1 + t c_2 + \cdots + t c_k) \alpha^n.$$

Ebből következik, hogy

$$(9) \quad \sum_{i=b_{n+1}+1}^N G_k(i) = O(\alpha^n).$$

(6), (7) és (9)-ből adódik, hogy

$$(10) \quad \sum_{i=1}^N G_k(i) = r_1 \alpha^{2n} + r_2 \alpha^n \alpha_2^n + r_3 \alpha^n \alpha_3^n + r_4 \alpha_2^{2n} + r_5 \alpha_3^{2n} + r_6 \alpha_2^n \alpha_3^n + O(\alpha^n) + O(\alpha^n \alpha_4^n),$$

továbbá (8)-ből

$$(11) \quad N = b_{n+1} + t = s_1 \alpha^n + s_2 \alpha_2^n + \cdots + s_k \alpha_k^n + t = s_1 \alpha^n + O(\alpha_2^n) + t,$$

ahol $s_i = c_i \alpha_i$ ($i = 1, 2, \dots, k$). Felhasználva (11)-et

$$\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N G_k(i) = \frac{\sum_{i=1}^N G_k(i)}{s_1 \alpha^n + O(\alpha_2^n) + t} = \frac{\sum_{i=1}^N G_k(i)}{s_1 \alpha^n \left(1 + \frac{O(\alpha_2^n) + t}{s_1 \alpha^n}\right)} + \frac{\sum_{i=1}^N G_k(i)}{s_1 \alpha^n (1 + o(1))}$$

adódik, amiből (10) alapján kapjuk az

$$(12) \quad \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N G_k(i) = \left(p_1 \alpha^n + p_2 \alpha_2^n + p_3 \alpha_3^n + p_4 \left(\frac{\alpha_2}{\alpha} \right)^n \alpha_2^n + p_5 \left(\frac{\alpha_3}{\alpha} \right)^n \alpha_3^n + \right. \\ \left. + p_6 \left(\frac{\alpha_2 \alpha_3}{\alpha} \right)^n + O(\alpha_4^n) + O(1) \right) \frac{1}{1 + o(1)}$$

becslést, ahol $p_i = \frac{r_i}{s_1}$ ($i = 1, 2, \dots, k$). De

$$p_1 \alpha^n = (s_1 \alpha^n + s_2 \alpha_2^n + \dots + s_k \alpha_k^n + t) \frac{p_1}{s_1} - \frac{p_1}{s_1} s_2 \alpha_2^n - \\ - \frac{p_1}{s_1} s_3 \alpha_3^n - \dots - \frac{p_1}{s_1} s_k \alpha_k^n - \frac{p_1}{s_1} t.$$

Mivel $s_1 \alpha^n + s_2 \alpha_2^n + \dots + s_k \alpha_k^n + t = N$, továbbá (4) miatt

$$-\frac{p_1}{s_1} s_4 \alpha_4^n - \frac{p_1}{s_1} s_5 \alpha_5^n - \dots - \frac{p_1}{s_1} s_k \alpha_k^n = O(\alpha_4^n),$$

és

$$-\frac{p_1}{s_1} t = O(1),$$

így $v_1 := \frac{p_1}{s_1}$, $d_2 := -\frac{p_1}{s_1} s_2$, $d_3 := -\frac{p_1}{s_1} s_3$ jelöléssel

$$(13) \quad p_1 \alpha^n = v_1 N + d_2 \alpha_2^n + d_3 \alpha_3^n + O(\alpha_4^n) + O(1)$$

adódik. Tudjuk még, hogy

$$(14) \quad p_4 \left(\frac{\alpha_2}{\alpha} \right)^n \alpha_2^n + p_5 \left(\frac{\alpha_3}{\alpha} \right)^n \alpha_3^n + p_6 \left(\frac{\alpha_2 \alpha_3}{\alpha} \right)^n + O(\alpha_4^n) = o(\alpha_2^n).$$

Ezért (12), (13) és (14) alapján

$$\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N G_k(i) = \left(v_1 N + v_2 \alpha_2^n + v_3 \alpha_3^n + O(1) + o(\alpha_2^n) \right) \frac{1}{1 + o(1)},$$

ami a tételünket bizonyítja. A bizonyítás során a konstansok értékét nem befolyásolta t , így valóban igaz a megjegyzés állítása is.

2. TÉTEL BIZONYÍTÁSA. (1), (2), (3) és (7) alapján

$$\begin{aligned} \sum_{i=1}^N G_k(i) &= \sum_{i=1}^{b_{n+1}-1} T_k(i) + N + b_{n-t+1}b_n + \sum_{i=1}^{b_{n-t+1}-1} T_k(i) = \\ &= x_1\alpha^{2n} + x_2\alpha^n\alpha_2^n + x_3\alpha^n\alpha_3^n + x_4\alpha_2^{2n} + x_5\alpha_3^{2n} + \\ &+ x_6\alpha_2^n\alpha_3^n + O(\alpha^n) + O(\alpha^n\alpha_4^n) + N + b_nb_{n-t+1}, \end{aligned}$$

ahol

$$\begin{aligned} x_i &= r_i \left(1 + \frac{1}{\alpha^t \alpha_i^t} \right) \quad (i = 1, 2, 3), \quad x_4 = r_4 \left(1 + \frac{1}{\alpha_2^{2t}} \right), \\ x_5 &= r_5 \left(1 + \frac{1}{\alpha_3^{2t}} \right) \quad \text{és} \quad x_6 = r_6 \left(1 + \frac{1}{\alpha_2^t \alpha_3^t} \right). \end{aligned}$$

A továbbiakban

$$\begin{aligned} b_nb_{n-t+1} &= (c_1\alpha^n + c_2\alpha_2^n + \dots + c_k\alpha_k^n) \left(\frac{s_1}{\alpha^t}\alpha^n + \frac{s_2}{\alpha_2^t}\alpha_2^n + \dots + \frac{s_k}{\alpha_k^t}\alpha_k^n \right) = \\ &= z_1\alpha^{2n} + z_2\alpha^n\alpha_2^n + z_3\alpha^n\alpha_3^n + z_4\alpha_2^{2n} + z_5\alpha_3^{2n} + z_6\alpha_2^n\alpha_3^n + O(\alpha^n\alpha_4^n) \end{aligned}$$

felhasználásával, ahol

$$\begin{aligned} z_1 &= \frac{s_1^2}{\alpha^{t+1}}, \quad z_2 = \frac{s_1s_2}{\alpha\alpha_2^t} + \frac{s_1s_2}{\alpha^t\alpha_2}, \quad z_3 = \frac{s_1s_3}{\alpha\alpha_3^t} + \frac{s_1s_3}{\alpha^t\alpha_3}, \\ z_4 &= \frac{s_2^2}{\alpha_2^{t+1}}, \quad z_5 = \frac{s_3^2}{\alpha_3^{t+1}}, \quad z_6 = \frac{s_2s_3}{\alpha_2\alpha_3^t} + \frac{s_2s_3}{\alpha_2^t\alpha_3}, \end{aligned}$$

a tétel hasonlóan bizonyítható, mint az előző.

Megjegyzés. Kiszámolva v_1 és v'_1 konstansokat

$$v'_1 = \frac{r_1 \left(1 + \frac{1}{\alpha^{2t}} \right) + \frac{s_1^2}{\alpha^{t+1}}}{s_1^2 \left(1 + \frac{1}{\alpha^t} \right)^2},$$

továbbá

$$v_1 = \frac{c_1\alpha^{1-4k}}{\alpha-1} + \alpha^{-4k} \left(\sum_{q=2}^k \frac{c_q\alpha_q^2}{\alpha^2 - \alpha_q} \right) + \alpha^{-4k} \frac{\alpha^{2k} - 1}{\alpha^2 - 1} + \frac{1}{2\alpha^2}$$

adódik. Belátható behelyettesítéssel, hogy $k = 2$ és $k = 3$ esetén $v_1 = v'_1$. A sejtés az, hogy ez minden $k \geq 2$ esetén teljesül, vagyis a 2. tételben definiált N -re is igaz az (5) formula.

Az 1. tétel bizonyításából látható, hogy $v_1 = \frac{r_1}{c_1^2 \alpha^2}$. Ezért $v_1 = v'_1$ akkor és csak akkor teljesül, ha $c_1^2 \alpha = 2r_1$. Visszaírva r_1 -et v_1 -be kapjuk, hogy a sejtés ekvivalens a $v_1 = \frac{1}{2\alpha}$ állítással.

Irodalom

- [1] K. DILCHER, On a class of iterative recurrence relations, *Fibonacci Quart.*, (to appear).
- [2] P. KISS, Avarage order of the terms of a recursive sequence, *Proc. of the Austrian-Hungarian-Slovak. Number Theory Coll.*, Graz, (1992), (to appear).
- [3] D. S. MEEK and G. H. J. VAN REES, The solution of an iterated recurrence, *Fibonacci Quart.*, **22** (1984), 101–104.
- [4] ZAY B.: Egy rekurzív sorozatról. *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis, Sectio Mat.*, (megjelenés alatt).